

ROZHĚADY

OLIVER BAKOŠ

MATERIALISTICKÁ ESTETIKA ČERNYŠEVSKÉHO V BOJI ZA REALISTICKÉ UMENIE

Naša literárna veda a estetika, naši kultúrni pracovníci radostne vítajú preklad najlepších estetických prác veľkého revolučného demokrata N. G. Černyševského a výňatky z jeho literárnohistorických a literárnokritických štúdií, ktoré nachádzame v zborníku *O umení. N. G. Černyševskij*. Tento zborník je prekladom ruského zborníka toho istého názvu, ktorý vydalo Izdatel'stvo akademii chudožestv SSSR r. 1950. Zvlášť radostne vítame tento zborník preto, lebo po vydaní zborníkov Belinského a Dobroľubových prác sme pociťovali potrebu aj takých dôležitých estetických a literárnokritických štúdií Černyševského, aké prináša tento zborník.

Sovietski umeleckí pracovníci, sovietski literárni vedci a kritikovia neustále zdôrazňujú, že sovietske umenie, sovietska literárna veda vznikla a dosiahla rozkvetu na základe kriticky prepracovaného kultúrneho dedičstva minulosti. Stačí tu uviesť slová A. A. Ždanova, keď vo svojej zpráve o časopisoch Leningrad a Zvezda r. 1946 napísal: „Je známe, že leninizmus v sebe zosobnil najlepšie tradície ruských revolučných demokratov XIX. storočia...“

Nielen sovietska literárna veda a estetika, ale aj naša literárna veda a estetika musí vo svojom rozvoji nadväzovať na kultúrne dedičstvo nielen našich pokrokových umelcov, teoretikov umenia a kritikov, ale aj na kultúrne dedičstvo ruských revolučných demokratov. Pre rýchly a úspešný rozvoj nášho umenia a estetiky je potrebné, okrem sovietskych štúdií a štúdií klasikov marxizmu-leninizmu, všestranne študovať aj kultúrne dedičstvo ruských revolučných demokratov. V našom úsilí o umenie socialistickorealisticke, vysoko ideové, nájdeme v ich prácach skvelé príklady aplikácie materializmu na oblasť umenia a uvedomíme si, aký význam má pokroková teória umenia na umeleckú prax a ako služba ľudu môže byť hybnou silou aj v našej práci.

Boly to ruské špecifické podmienky, ktoré umožnili taký nevidaný a bohatý rozvoj umenia, literatúry, kritiky a teórie umenia. Pretože nebolo možno otvo-

rene hlásať politické názory, celý útok proti nevoľníctvu, proti nepriateľom ľudu, cárovi, statkárom a liberálom, sa najviac sústreďoval na tomto úseku. Preto názory ruských revolučných demokratov a predovšetkým Černyševského na otázky umenia a riešenie základných estetických a literárnovedných problémov sú také aktuálne a také pritažlivé aj dnes. Z ich názorov, ich diela a ich činnosti vanie k nám láska k ľudu, vyjadrená tak vášnive, že jasne cítime, ako venovali všetky sily svojho génia boju za blaho ľudu, čo bolo smyslom ich života. V tom spočíva ich veľkosť a nesmrteľnosť. Klasikovia marxizmu-leninizmu prechovávali k Černyševskému veľkú úctu. V osobe Černyševského a ostatných revolučných demokratov vidí robotnícka trieda aj dnes vzor neohrozeného bojovníka za práva pracujúcich, vzor veľkého vedca, publicistu, teoretika umenia a literárneho kritika.

Černyševskij môže nám byť vzorom vo svojej práci, ktorú si vedel veľmi dobre organizovať. Mal všetko vopred rozvrhnuté, a to mu pomáhalo obsiahnuť bohaté vedomosti z rôznych vedných odborov a stať sa človekom encyklopedicky vzdelaným. Túto túžbu k všestrannému získavaniu vedomostí zachoval si po celý život.

Svoje bohaté vedomosti uplatňoval v boji o nový lepší život a v snahe každému pomôcť. S každým jednal vľúdne a srdečne a svojou obetavou prácou získal si obľubu u mladého pokolenia, vstupujúceho do života, ale aj nenávisť u reakcionárov. Bojovný a nekompromisný postoj Černyševského v otázkach sociálnopolitických, filozofických, estetických, literárnokritických a radikálny a revolučný obsah jeho statí budily strach u statkárov, liberálov a všetkých reakcionárov. Černyševskij im bol veľmi nebezpečný, a preto ho uvrhli do väzenia a vyhnanstva. Ale nič nemohlo zlomiť tohto neohrozeného bojovníka. Nezlomná vôľa v konečné víťazstvo pravdy a spravodlivosti vanie z jeho slov: „Nech bude čo bude a predsa bude na našej ulici sviatok“. Meno Černyševského vyslovuje každý vzdelaný človek s úctou, lebo celý svoj život venoval službe ľudu.

Literárna činnosť ruských revolučných demokratov na čele s Černyševským bola významnou zbraňou v boji proti cárskeму absolutizmu a pomáhala pripravovať a organizovať revolúciu. Politický program ruských revolučných demokratov najdôslednejšie vyjadroval úsilie sedliackych más zničiť statkársko-feudálny režim a uskutočniť oslobodenie. Černyševskij sa usiloval vlastniť statkárom pôdu a dať ju sedliakom do spoločného užívania.

Tento krajne revolučný politický program spôsobil v šesťdesiatych rokoch minulého storočia preskupenie a vykryštalizovanie sa politických skupín, z ktorých každá bola prinútená odhaliť svoj program. Proti revolučno-demokratickému tábora na čele s Černyševským sjednotili sa statkári a liberáli všetkých odtienkov. Všetkým naháňala strach revolúcia, požadovaná Černyševským. Rozchod s liberálne naladenou inteligenciou nastal zpočiatku pre otázky, ktoré sa týkali umenia, estetiky, literatúry a filozofie a len pozdejšie sa vyjasnilo, že rozchod spôsobil nesúhlas v zásadných politických otázkach.

Černyševského estetické názory pochopíme iba vo svetle jeho sociálnopo-

litických a filozofických názorov a vo svetle daných historických a sociálno-ekonomických pomerov Ruska. Černyševskij bol aktívnym politickým vodcom, presvedčeným socialistom a materialistom.

Objektívne podmienky, ktoré umožnili Černyševskému a ostatným revolučným demokratom dosiahnuť taký vysoký stupeň v riešení sociálnopolitických, filozofických, estetických a literárnokritických otázok, charakterizuje Jovčuk takto: „... Ani v jednej krajine sveta nebolo takých ostrých triednych protirečení ako v Rusku. Ani v jednej krajine nebolo toľko veľkých revolučných tradícií boja národných mäs proti nevoľníctvu a samovláde ako v Rusku v XVIII. a XIX. storočí.“ (Voprosy filosofii, 1948, 3, 195.)

Význam Černyševského a silný ohlas jeho ideí, ktoré mali najväčší vplyv na rozvoj ruskej vedy, umenia a na výchovu mladého pokolenia, spočíva v tom, že sa vo svojej dobe najviac priblížil k dialektickému materializmu. Jeho materialistická filozofia je najvyšším článkom v rozvoji materializmu v dobe pred Marxom. Černyševskij pochopil úlohu svojej doby, viedol neúprsný boj proti idealizmu vo filozofii a v estetike.

Otázky literatúry a umenia mali v Rusku za prísnych cenzúrnych podmienok prvoradý význam. Belinskij písal: „... všetky naše mravné záujmy, celý náš duchovný život sústreďoval a ešte dlho sa bude sústreďovať výlučne v literatúre.“ Černyševskij o prvoradej úlohe ruskej literatúry a umenia hovorí vo svojej práci *Poznámky k gogoľovskému obdobiu ruskej literatúry*.

Základné otázky estetické rozpracováva Černyševskij v prácach, uvedených v prvej časti zborníka. Sú to jeho základné práce estetické a sú názornou ukážkou toho, ako skvele aplikoval Černyševskij materializmus na oblasť umenia. Najvýznamnejšou jeho prácou z odboru estetiky je jeho magisterská disertácia *Estetické vzťahy umenia ku skutočnosti*, ďalej predslov a autorecenzia k *Estetickým vzťahom...*, *Kritický pohľad na súčasné estetické pojmy* a štúdiá *O poézii. Aristotelov spis*.

Svojou disertáciou získal si Černyševskij obdiv všetkých pokrokových umelcov a teoretikov umenia, lebo prvý v Rusku, rozvíjajúc názory Belinského, podal systematické materialistické učenie o základných otázkach umenia a spresnil estetické idey a pojmy. Jeho nové a revolučné náhľady na umenie, predchnuté revolučným zápalom a vypracované s podivuhodnou hĺbkou a samostatnosťou, rozbili staré idealistické názory na otázky umenia. Jeho disertačná práca, ktorej ústrednou otázkou bola otázka o vzťahu umenia ku skutočnosti, našla veľký ohlas nielen doma, ale aj za hranicami a pomáhala prekonávať staré idealistické názory, vládnuce v umení.

Ešte pred Černyševským jeho učiteľ Belinskij usiloval o umenie, ktoré by verne odrážalo skutočnosť a ktoré by ju správne vysvetľovalo a pretváralo. Pokrokovému umeniu staval za úlohu slúžiť ľudu, riešiť pálčivé spoločenské otázky a bojovať za záujmy ľudu. „Popierať umeniu právo slúžiť spoločenským záujmom — písal Belinskij — znamená ho nie povyšovať, ale ponížovať, pretože to znamená zbraňovať ho samej životnej sily, totiž myšlienky.“ Belinskij svojím učením o vysokej ideovosti a spoločenskom význame umenia založil pokrokovú realistickú estetiku, ktorú v nových podmienkach ďalej rozvíjali Černyševskij a Dobroľubov.

Černyševskij nadväzujúc na Belinského ďalej rozvíjal jeho názory a svojimi revolučnými náhľadmi nanášal zdrvivúce údery idealistickým teóriám v umení a to reakčnému romantizmu a prívržencom tzv. „čistého umenia“, ktorí sa regrutovali predovšetkým zo šľachtického a liberálneho tábora. Černyševskij odhaľoval reakčnú podstatu ich teórie, ktorá vyzdvihovala umenie nad skutočnosť. Potieral ich úsilie o bezideovú, nadstrannícky charakter umenia, kritizoval ich negatívny postoj k pracujúcim masám a ich vernú službu vykořisťovateľom. Teóriou tzv. „čistého umenia“ sa ruskí šľachtickí a liberálni estetikovia snažili zakryť triedny boj a sociálne protirečenia v Rusku a odvieť pozornosť od sociálnych otázok. Černyševskij čo najrozhodnejšie potieral všetky takéto protivedecké a reakčné názory idealistickej estetiky.

Materialistický svetonázor Černyševského nemohol prijať idealistické estetické teórie, ktoré jeho predchodca Belinskij ostro kritizoval. Černyševskij, nadväzujúc na Belinského, pokračoval v jeho kritike idealistickej estetiky a vo svojej práci *Estetické vzťahy umenia ku skutočnosti* sa pokúsil samostatne prepracovať estetiku na materialistickom základe. Sám píše v predslove k tretiemu vydaniu svojej disertácie, že táto jeho práca „... je pokusom aplikovať Feuerbachove idey na vyriešenie základných otázok estetiky“.

Je však potrebné zdôrazniť, že Černyševskij v oblasti estetiky dosiahol samostatnosť a originalnosť, že známe formulovanie podstaty krásna, ďalej otázka vzťahu umenia k životu nepatrí Feuerbachovi, ako mu to mnohí pripisujú, považujúc Černyševského za „feuerbachovca“. Feuerbach, aj keď žiadal od umelcov, aby venovali pozornosť človeku, dopúšťal sa základnej chyby v tom, že chápal človeka abstraktne a nie ako „súhrn spoločenských vzťahov“ (Marx). Černyševskij okrem toho usiloval o vysokú ideovosť a spoločenskú zameranosť umenia, ktoré má slúžiť spoločenskému pokroku.

Černyševskij vo svojich prácach, uverejnených v prvej časti zborníka, ostro kritizuje nemeckú idealistickú estetiku a najmä estetiku Heglovu. Černyševskij hneď na začiatku vyslovuje svoj zásadný nesúhlas so základnými kategóriami a pojmami Heglovej idealistickej estetiky a podáva vlastné určenie pojmu krásna, vyriešenie otázky vzťahu krásna v skutočnosti ku krásnu v umení, otázku významu fantázie v umení, hlavné znaky krásna umeleckého diela, otázku vzniku, obsahu a významu umenia a pod.

Černyševskij s Heglom nesúhlasí, že umenie je nižšou formou myslenia ako filozofia a vysvetľuje, že základné pojmy, z ktorých Hegel vyvodzuje definíciu krásna, neznesú kritiku. Dokazuje, že definícia krásna, podľa ktorej krásnym sa nazýva úplné prejavenie idey v jednotlivom predmete, neobstoí, ani keď ju vezmeme samostatne mimo súvislosť s jeho systémom. Proti Heglovej definícii krásna, odvodzujúc umenie z jeho hmotnej základne, zo skutočnosti, podáva materialistické určenie krásna, podľa ktorého „krásno je život“. Černyševskij píše: „Krásno je život, krásna je bytosť, v ktorej vidíme taký život, aký má byť podľa našich predstáv, krásny je predmet v ktorom sa prejavuje život, alebo nám pripomína život.“ Černyševskij, keď skúma hlavné prejavy krásna v rôznych oblastiach skutočnosti, nachádza krásu v tom, v čom sa prejavuje život. Jeho zásadný nesúhlas s určením krásna, ktoré nachádzame

u Hegla, spočíva v tom, že takéto určenie vedie k popieraniu skutočnosti a k zdôrazňovaniu idey a tým k preceňovaniu fantázie, ktorá vytvára krásno, v prírode neexistujúce. Obe definície krásna (Černyševského a Hegla) smerujú k naprosto odlišnému názoru na podstatu umenia a vytvárajú naprosto rozdielne estetické systémy pojmov.

Veľká a hlboká je myšlienka Černyševského, že objektívna skutočnosť je zdrojom umenia, že fantázia má svoje korene v objektívnej skutočnosti a nikdy nemôže byť takým bohatým zdrojom umenia ako život.

Černyševskij, keď vysvetlil obsah pojmu krásna, skúma podstatu vznešeného a komického, ich vzťah ku krásnu a z určenia troch foriem existencie krásna vzniká veľmi dôležitá základná otázka o vzťahu krásna v skutočnosti ku krásnu vo fantázii a v umení. Idealistická estetika v riešení tejto otázky dôsledne popiera, že v objektívnej skutočnosti existuje pravé krásno, zbavené všetkých nedostatkov. Podľa nich pravé, čisté krásno existuje iba v umení a vo fantázii, ktorá krásno existujúce v objektívnej skutočnosti je nútená pretvárať a zbavovať ho všetkých nedostatkov. Černyševskij vo svojich prácach správne vracia námietky idealistickej estetiky proti reálne existujúcemu krásnu a z materialistického stanoviska kriticky zdôvodňuje prednosti krásna v skutočnosti pred krásnom v umení a vo fantázii.

Černyševskij po správnom vyriešení tejto základnej otázky estetiky prístupuje vo svojich prácach, uverejnených v prvej časti tohto zborníka, k riešeniu otázky o vzniku, prameni, obsahu a významu umenia a proti idealistickému výkladu stavia svoje revolučno-materialistické názory.

Vznik umenia vidí idealistická estetika jedine v úsilí človeka o krásno, ktoré je úplne nezávislé na všetkom jeho životnom úsilí. Naproti tomu Černyševskij zdôrazňuje, že prameňom umeleckých diel nie je úsilie o krásno, že činnosť umelca nie je výhradne podriadená úsiliu o umeleckú hodnotu diela, ale samy životné potreby človeka, rôzne jeho každodenné snahy, rozumové a mravné názory, jeho citová stránka, stručne povedané, sám praktický život človeka zabráňuje umelcovi, aby bol len umelcom a aby pri svojej tvorbe výhradne myslel na krásu. Umenie podľa Černyševského vytvára sa činnosťou všetkých síl a schopností človeka a nie jedine snahou o krásno. Umelecké diela slúžia životným potrebám človeka a pod ich praktickým vplyvom sa tiež vytvárajú.

Cieľ a význam umenia vidí Černyševskij za prvé v reprodukcii prírody a javov skutočného života, pod ktorými rozumie aj duchovný život človeka. Umenie, reprodukuje skutočnosť, pripomína a oživuje spomienku na krásno v skutočnosti. Pritom nesmieme zamieňať reprodukciu, tak ako ju chápal Černyševskij, s naturalistickým mechanickým kopírovaním skutočnosti a zobrazením podrobností a náhodilostí. Umenie vyžaduje venovať pozornosť tomu, čo je v živote podstatné. „... Každá kópia, ktorá má byť verná — píše Černyševskij — musí vyjadrovať podstatné znaky originálu.“ Význam umenia vidí Černyševskij ďalej vo vysvetľovaní života, v súdoch o jeho javoch. Umelecké dielo svojim poukazom na určitý predmet alebo jav skutočného života umožňuje nám pochopiť život lepšie, ako sme ho prv chápali, lebo svojim jasným a živým poukazom na skutočný život sústreďuje pozornosť na jeho podstatné stránky.

V otázke rozdielu medzi vedou a umením zastáva Černyševskij rovnaký názor ako pred ním Bělinskij a po ňom Dobroľubov. Rozdiel medzi vedou a umením vidí Černyševskij v rozdielnych metódach a v rozdielnych prostriedkoch odrazu skutočnosti. Umelec, ktorý študuje životné fakty, ktoré masa ľudí obyčajne nechápe, má zistiť tie ich stránky, ktoré vytvárajú podstatu, vyjasniť ich a s pomocou umeleckého zobrazenia urobiť ich ľahko prístupnými a pochopiteľnými pre masu ľudí. Životné fakty v umeleckom podaní a najmä v krásnej literatúre musia byť zobrazené v celej svojej plnosti, kráse a pravdivosti, aby prinútili čitateľa hlboko sa zamyslieť nad nimi a vyvodíť z nich uzávery. Pomocou umenia človek lepšie chápe život. „Veľmi veľkú pomoc poskytuje vede umenie — píše Černyševskij, — ktoré je neobyčajne schopné rozširovať v ohromnej mase ľudí pojmy, ktoré veda získala, pretože soznamovať sa s umeleckými dielami je pre človeka omnoho jednoduchšie ako s formulami a drsnou analýzou vedy. V tomto ohľade je význam umenia pre život ľudský neobyčajne veľký.“

V otázke vzájomného pomeru obsahu a formy v umeleckom diele zdôrazňoval Černyševskij predovšetkým ideovú stránku, ale pritom nesnižoval význam formy. Nestaval proti sebe obsah a formu umeleckého diela, ale požadoval ich jednotu. Jeho zdôrazňovanie obsahu, ideovej stránky v umeleckom diele bolo namierené predovšetkým proti idealistickej estetike a proti jej teórii „čistého umenia“. Na vytvorenie umeleckého diela, vysvetľuje Černyševskij, je nedostatočná len umelecká forma, lebo len myšlienkový obsah dáva umeniu život a jednotu.

Požiadavka vysokej ideovosti každého umeleckého diela, ktorú tak nekompromisne požadoval Černyševskij, vyžadovala od umelca sústrediť pozornosť na dôležité životné otázky, riešiť naliehavé spoločenské otázky a volať do neúprosneho boja proti nepriateľom ľudu.

Umelec musí pochopiť, a v tom spočíva jeho úloha v spoločnosti, tie dôležité spoločenské úsilia, ktoré hýbu spoločnosťou a ktoré sa ona usiluje vyriešiť. Tieto snahy má vo svojom diele plne odraziť. Umelec musí skúmať predmet umeleckého zobrazenia všestranne a v závislosti od ostatných javov v jeho neustálom pohybe a vývoji a musí v ňom rozoznať podstatné črty od náhodných. K životným javom musí pristupovať ako dialektik. Umelec nekopíruje mechanicky skutočnosť, ale usiluje sa životné javy a faktá zobecniť, usiluje sa vytvoriť typy, a to vyžaduje od umelca venovať pozornosť tomu podstatnému a vylúčiť z faktov a charakterov všetko náhodné.

Černyševskij hájil tendenciu v umení, lebo je nevyhnutná, keďže každý umelec obhajuje životné názory určitej triedy. Tak aj prívrženci teórie „čistého umenia“, pretože žijú v určitej spoločnosti, nemôžu nevyjadrovať vo svojich dielach úsudky o zobrazovaných javoch.

Podľa Černyševského realizmus, usilujúci o ideovú náplň umeleckého diela a o pravdu života, je jedinou vernou metódou umeleckej tvorby. V estetickej teórii Černyševského pojem realizmu nerozlučne súvisel s pojmom „ľudovosti“. Černyševskij usiloval o to, aby princíp ľudovosti v umení stal sa jedným z najzákladnejších. Čím viac je umenie ľudové, tým viac obohacuje vše-

ľudskú kultúru. Podľa Černyševského každý veľký umelec je ľudový a zobrazuje vo svojom diele charakteristické a historické zvláštnosti ľudu a národa.

Princíp realizmu a ľudovosti v estetických názoroch Černyševského vyvieral z jeho patriotizmu, z optimizmu a viery v sily ľudu. Odtiaľ tiež pramení jeho boj proti kozmopolitizmu. Černyševského boj za hlboko realistické a ľudové umenie bol bojom za demokratizáciu umenia a za likvidáciu feudálno-nevoľníckeho zriadenia a triedneho vykorisťovania.

Krásna a hlboká je myšlienka Černyševského, že umenie si vyžaduje celého človeka, že pre opravdové umenie je potrebné úprimné nadšenie. „Umelecké dielo — píše Černyševskij — je výtvor životného procesu, výtvor živého človeka, ktorý ho vytvoril nie bez ťažkého zápasu . . .“

Aj keď Černyševského estetické názory neboly zbavené určitých nedostatkov, lebo sa nemohol oprieť o vedecky správne marxistické učenie o spoločnosti a vôbec o učenie Marxa a Engelsa, jednako jeho estetické a literárno-kritické názory mali veľký význam pre rozvoj ruskej a sovietskej estetiky a literárnej kritiky. A. A. Ždanov o tom píše: „Najlepšie tradície sovietskej literatúry sú pokračovaním najlepších tradícií, vytvorených našimi veľkými revolučnými demokratmi.“

Takáto je stručná charakteristika estetických názorov Černyševského, s ktorými nás soznamujú jeho práce, uverejnené v prvej časti zborníka *O umení. N. G. Černyševskij*. Rovnako pútavé, aktuálne a významné sú jeho práce literárnohistorické a kritické, z ktorých výňatky sú uverejnené v druhej časti tohto zborníka a ktoré sú dokladom toho, ako správne vedel spájať Černyševskij teóriu s praxou. Za podstatné kritérium pri riešení vedeckých a umeleckých otázok, pri riešení všetkých sporných bodov považoval prax. Výstižne o tom písal: „Čo je sporné v teórii, o tom rozhoduje prax skutočného života.“ Tieto jeho práce, ako aj celá jeho vedecká a politická činnosť slúžily základnej úlohe doby — zničiť cára a statkárov a oslobodiť ľud. Stačí uviesť také jeho práce ako *Lessing, jeho doba, život a činnosť*, *Polemické ozdoby*, *Ruský človek na rendez-vous* a *O úprimnosti v kritike*. V týchto svojich prácach požadoval od umelcov, aby vytvárali diela vysoko ideové a obsahove bohaté, ktoré by zodpovedaly požiadavkám súčasnosti, aby riešili životne dôležité otázky a napomáhali tým spoločenský pokrok. Jeho state majú tiež polemický útočný charakter, silne politicky zameraný. Jeho článok *Ruský človek na rendez-vous* je skvelý politický pamflet proti ruským liberálom, v ktorom predpovedá zbabelé a zradné jednanie liberálov v období uskutočnenia reformy. V stati *O úprimnosti v kritike* vysvetľuje základné princípy revolučno-demokratickej kritiky a dokazuje, že stojí na stanovisku revolucionára, ktorý bráni záujmy ľudu.

Revolučné a pokrokové názory estetické, ktoré nachádzame v prácach v prvej a druhej časti zborníka, veľmi pomôžu našim umeleckým pracovníkom pri riešení súčasných a naliehavých umeleckých otázok a pomôžu aj našej mladej estetike a literárnej kritike tvorivo uplatňovať veľké dedičstvo ruských revolučných demokratov v našom úsilí o vysoko ideové socialisticke-realistické umenie. Preklad tohto zborníka je súčasne dokladom toho, že naša prekladová literatúra sa sľubne rozvíja, že sa stále viac a hlbšie soznamujeme s pokroko-

vými a revolučnými názormi ruských revolučných demokratov. To nás zároveň zaväzuje k tomu, aby sme pristúpili k úplným vydaniam estetických a literárnokritických prác ruských revolučných demokratov, ktorých práce spolu s prácami klasikov marxizmu-leninizmu sú naším nevysychajúcim prameňom, v ktorom nachádzame správne riešenie základných otázok estetiky, literárnej vedy a kritiky.